

DOI: [10.32702/2307-2105-2019.7.5](https://doi.org/10.32702/2307-2105-2019.7.5)

УДК 338

*Л. І. Катан,
д. е. н., професор, завідувач кафедри,
Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро
ORCID: 0000-0002-8466-0609*

*В. В. Мішенський,
бакалавр, студент, Дніпровський державний аграрно-економічний університет, м. Дніпро
ORCID: 0000-0002-3238-2045*

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ЕКОНОМІЧНИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРИБУТКОВІСТЬ КОМЕРЦІЙНОГО БАНКУ, ЯК ОСНОВОПОЛОЖНИЙ ПОКАЗНИК ЕФЕКТИВНОСТІ ЙОГО ДІЯЛЬНОСТІ

*L. Katan
Doctor of Economics, Professor, Head the Department of Finance, Banking and Insurance,
Dnipro State Agrarian and Economic University, city Dnipro
V. Mishenskyi
Bachelor, Student, Dnipro State Agrarian and Economic University, city Dnipro*

ORGANIZATIONAL AND ECONOMIC MECHANISM OF PROFITABILITY OF A COMMERCIAL BANK AS THE BASIC INDICATOR OF ITS EFFICIENCY

Стаття присвячена теоретичним і прикладним аспектам застосування організаційно-економічний механізм забезпечення ефективності діяльності банку.

Обґрунтовано теоретичні засади вдосконалення організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності діяльності банків, розкрита класифікацію зовнішніх і внутрішніх факторів та здійснено оцінку їх впливу на ефективність діяльності банків.

Розглянуто організаційний та економічний механізми як передумову створення єдиного організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності діяльності банку, охарактеризовано його системні складові. В роботі механізм забезпечення ефективності діяльності банку досліджувався з позицій взаємодії економічних та організаційних методів і важелів впливу на досягнення поставлених цілей та відповідно до встановлених нормативних, правових та інформаційних вимог. Визначено основні інструменти організаційно-економічного механізму, що забезпечують ефективне управління установою та запропоновано заходи щодо покращення функціонування механізму діяльності банків з орієнтацією на підвищення їх прибутковості. Побудована структурну модель організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності діяльності банку й охарактеризовано його основні складові.

The article is devoted to theoretical and applied aspects of application of organizational and economic mechanism for ensuring the efficiency of the bank's activities.

The results of the research include the theoretical substantiation of the strategy of ensuring the efficiency of the bank's activities and the sequence of its development, practical recommendations for improving the efficiency of banks through the introduction of a set of organizational measures, justification of the bonus system of monetary incentives for the contribution to improving the efficiency of the bank.

The article proposes a comprehensive approach to the formation of strategies for managing the profitability of banks using mechanisms and factors that have a determining influence on the calculated aspects of the development of banking institutions.

The theoretical principles of improvement of the organizational and economic mechanism for ensuring the efficiency of banks activity, the classification of external and internal factors and the assessment of their influence on the efficiency of banks activity are substantiated.

Organizational and economic mechanisms are considered as a prerequisite for the creation of a unified organizational and economic mechanism for ensuring the efficiency of the bank's activity, and its system components are characterized. In the work, the mechanism of ensuring the effectiveness of the bank was investigated from the point of view of the interaction of economic and organizational methods and levers of influence on the achievement of the goals and in accordance with established regulatory, legal and information requirements. The basic tools of the organizational and economic mechanism, which provide effective management of the institution, are proposed, and measures are proposed to improve the functioning of the banking activity mechanism with a focus on increasing their profitability. The structural model of the organizational and economic mechanism for ensuring the efficiency of the bank's activity and its main components have been constructed.

Ключові слова: *механізм; організаційно-економічний механізм; ефективне управління банком; інструменти ефективного управління; управління фінансовою стійкістю; інформаційне поле.*

Keywords: *mechanism; organizational and economic mechanism; effective management of bank instruments effective management; financial stability; the information field.*

Постановка проблеми та актуальність теми. Зміни, що відбуваються останнім часом в економіці України, кардинально впливають на напрями і темпи розвитку банківської системи. Слід констатувати, що в останні роки банківський сектор набув ознак динамічної системи, яка характеризується високими темпами зростання активів, зобов'язань і капіталу та набуває якісно нових ознак, властивих суб'єктам ринкової економіки.

Це зумовлює необхідність розроблення та застосування науковообґрунтованих організаційно-економічних механізмів управління банківськими структурами, які можуть гнучко і швидко реагувати на зміни в ринковому середовищі.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Розвитку банківської діяльності та підвищення ефективності діяльності банків займалися такі зарубіжні вчені як: І. Альтюнбас, Р. Брейлі, Е. Гарднер, О. Лаврушин, А. Льюїс, С. Майерс, Ю. Масленченков, Ф. Моліно, Дж. Пескетто, П. Роуз, Дж. Сінкі, В. Усоскін та ін. Однак їхні теоретичні обґрунтування і прикладні розробки розраховані на країни з розвинутою ринковою системою господарювання і не повною мірою відповідають умовам розвитку вітчизняної банківської системи. При цьому важливим є процес дослідження адаптації зарубіжних моделей управління банківською системою для специфіки діяльності в Україні.

Серед вітчизняних науковців та економістів-практиків проблемами розвитку та підвищення ефективності діяльності банківської системи займалися І. Алексєєв, Ф. Бутинець, О. Вовчак, А. Герасимович, Н. Головач, О. Заруба, Г. Карчева, О. Ковалюк, М. Козоріз, О. Копилюк, І. Івашина, Б. Луців, М. Могильницька, А. Мороз, І. Парасій-Вергуненко, Л. Примостка, Т. Раєвська, К. Раєвський, Т. Смовженко, І. Сало, Р. Слав'юк, Р. Тиркало, Ф. Турко, О. Шевцова, О. Ковалюк та інші.

Однак зміни останніх років зумовлюють необхідність перегляду існуючих положень стосовно управління банківською діяльністю та розроблення нових підходів до управління ефективністю діяльності банків з урахуванням не тільки реальної ситуації, а й перспектив їх розвитку.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Одним із найважливіших показників ефективності функціонування банку є банківський прибуток. Управління прибутковістю належить до однієї з основних цілей функціонування банків на сучасному етапі.

Саме прибутковість є головним індикатором вдалого та результативного менеджменту. Цілі управління прибутковістю обумовлені основним завданням функціонування банку як фінансового посередника, який здійснює традиційні і нетрадиційні банківські операції і послуги з метою отримання прибутку із врахуванням допустимого рівня ризику. Розмір банківського прибутку хвилює акціонерів, тому що він є показником отриманого доходу на інвестований ними капітал. Вкладникам прибуток гарантує стабільний дохід і впевненість у завтрашньому дні, оскільки збільшення резервів і власних коштів банку свідчить про його стабільність. Позичальники також зацікавлені в прибутках банку, адже таким чином зростають їх власні накопичення.

Підвищення ефективності діяльності - головна мета, яку ставлять перед собою власники банків, інвестуючи кошти в банківських бізнес, а управління прибутковістю є одним з першочергових завдань банківського фінансового менеджменту [5].

Механізм забезпечення ефективної діяльності, як категорія, виступає інструментом, що забезпечує поступальний розвиток об'єкта, на який спрямовується рушійна сила чинників зовнішнього середовища. Зміст і структура механізму змінюються у процесі розвитку суспільного виробництва, внаслідок чого механізм має бути адекватним рівню розвитку продуктивних сил.

Економічний механізм являє собою інтегровану, багаторівневу систему методів і форм господарювання. Це своєрідна система економічних методів, направлених на забезпечення функціонування й підвищення ефективності виробничої системи; додатково це також комплекс взаємопов'язаних і впорядкованих заходів, що реалізуються завдяки різним методам господарювання й забезпечують раціональне протікання економічних процесів; також це підсистема оцінювання й аналізу видів діяльності, підсистема контролю, планування, мотивації і стимулювання [1].

Функціонування банку як системи господарюючих елементів (підрозділів) забезпечується через його внутрішній економічний механізм.

Структура цього механізму визначається через таке:

- організаційно-технічну систему чи формування вертикальних зв'язків між адміністративним центром й підрозділами й горизонтальних зв'язків між самими підрозділами;
- систему контролю, оцінювання та планування діяльності підрозділів;
- мотиваційний механізм функціонування;
- встановлення матеріальної відповідальності під-розділів [7].

Як і система, внутрішній економічний механізм установи будується за дотримання чітко визначених і науково обґрунтованих принципів:

- принцип цільової сумісності й зосередженості передбачає утворення цілеспрямованої системи управління, де всі її ланки утворюють єдиний механізм, націлений на вирішення загального завдання;
- принцип безперервності й надійності полягає в утворенні таких технічних та організаційно-господарських умов, при яких забезпечується стійкість і безперервність заданого режиму роботи.
- принцип пропорційності, планомірності й динамізму означає, що система управління має бути націлена на вирішення і поточних, і довгострокових завдань розвитку банку. Ця система пов'язує в часі дії людей, кількість і якість наданих послуг, кількість необхідних ресурсів;
- демократичний принцип – ґрунтується на правилах і методах суспільного поділу праці [8].

Підготовка рішення й відповідальність за його реалізацію на практиці мають покладатися на той орган, що:

1. краще, ніж інші, інформований про стан справ на окремому об'єкті;
2. найбільш зацікавлений у здійсненні й високій ефективності рішень;
3. може нести юридичну, матеріальну, адміністративну відповідальність за якість прийнятих рішень та повноту їх реалізації;

Наявність принципу ефективності управління пов'язане з існуванням багатоваріантних шляхів досягнення однієї мети. Банк завжди перебуває в процесі пошуку ефективних рішень, направлених на покращення організації діяльності й надання конкурентоспроможних послуг.

Як будь-яка система, організаційно-економічний механізм повинен будуватися та діяти відповідно до основних принципів:

- невід'ємності, який означає, що механізм складається із взаємозалежних складових і, відповідно, функціонування кожної з них базується на інших підсистемах і загалом на всій економіці;
- комплексного підходу до здійснення, активності та гнучкості;
- оптимального співвідношення державного регулювання й самоуправління;
- максимального використання матеріальних, інтелектуальних, фінансових ресурсів задля реалізації цілей;
- адитивності та неперервності стратегічного партнерства [5].

Організаційно-економічний механізм банку є результатом дії системи внутрішніх і зовнішніх чинників функціонування й розвитку банку, де відображається складна система різноманітних економічних відносин. Разом з тим зі свого якісного боку він виступає і визначальним фактором успішності, будучи інструментом досягнення поставленої мети [6].

З якісного боку цей механізм включає організаційні важелі, що забезпечують ефективний розвиток економічної системи й дієвість економічних законів. Тому якість організаційної складової цього механізму визначає його рівень адекватності відповідній економічній системі.

У свою чергу він діє на макро- та мікрорівні. На макрорівні механізм включає ринкові механізми саморегуляції та систему державного регулювання діяльності банків (законодавча база, рівень податкового обліку, політичні взаємовідносини країн, напрям політики держави). На даному рівні ефективність механізму частково корегується загальносвітовими тенденціями та впливами. Водночас він взаємодіє з механізмами мікрорівня, якими є індивідуальні внутрішні банківські механізми й фактори впливу.

Узагалі організаційно-економічний механізм управління є не тільки однією з умов подолання кризових явищ у реальному секторі підприємства, а й необхідною передумовою його успішної діяльності [1]. Цей механізм управління містить у собі такі компоненти, як: принципи й завдання, методи, форми й інструменти, організаційну структуру управління банком та його персонал, інформацію та засоби її обробки.

Отже, як організаційно-економічний механізм потрібно розглядати комплексну систему, яка складається з системи забезпечення, функціональної й цільової системи, що містять певну сукупність організаційних та економічних важелів, котрі впливають на організаційні й економічні параметри системи управління банком з метою забезпечення ефективності діяльності й отримання конкурентних переваг.

Організаційно-економічний механізм банку включає такі основні функціональні підсистеми: організації, планування, мотивації, контролю і також регулювання.

Цільова система містить у собі цілі й основні результати діяльності банку й разом з цим критерії вибору й оцінювання досягнення окремих цілей та результатів роботи банку.

Зміст кожної з даних систем і кількість підсистем у кожній з них залежать від сфери й масштабів діяльності банку, його типу, масштабу впливу зовнішнього середовища та результатів роботи банку й інших факторів.

Для забезпечення конкурентоспроможності та закріплення на ринку банку потрібно завжди працювати в напрямі забезпечення ефективного управління, що має базуватися на забезпеченні поєднання зовнішньої і внутрішньої ефективності управління. Зовнішня ефективність характеризується ступенем досягнення цілей і ступенем виконання планів діяльності. Внутрішня – може бути охарактеризована з допомогою показників фінансової, економічної, ресурсної ефективності й показників, що характеризують соціальний ефект від роботи установи.

Тому як складова організаційно-економічного механізму механізм забезпечення ефективності є як спроможність організації забезпечити прибутковість і тривалість успішної діяльності й розвитку банку на основі створення й реалізації оптимальних стратегій, які мають забезпечити не тільки якийсь ефект, результат, а й гнучкість та адаптивність системи управління, конкурентоспроможність діяльності банку загалом [8].

Організаційно-економічний механізм діятиме у межах певного банку інформації є, з одного боку, результати аналізу зовнішнього середовища, виявлення пов'язаних з нею негативних тенденцій, з іншого – аналіз потенціалу банку і його діяльності, виявлення негативних внутрішніх тенденцій, слабких і сильних сторін.

Інформаційне поле організаційно-економічного механізму діяльності банку складається з інформаційних образів, що утворюються в разі різновидів моніторингу певних напрямів діяльності банку: моніторингу фінансового стану банку; нормативно-законодавчої бази; структурної організації й соціального моніторингу.

Необхідно зазначити, що стійким є той банк, що може витримати граничний, максимальний рівень непередбачуваних втрат, при якому він зберігає стан ефективного функціонування. А стабільний розвиток, у свою чергу, означає спроможність банку з часом забезпечити зменшення даних втрат, належну швидкість їх подолання, створюючи цим можливість для досягнення та підвищення рівня стійкості.

Результативність функціонування вищезазначеного механізму залежатиме також і від ступеня впорядкованості його елементів, їх взаємодії і спрямованості щодо досягнення поставленої мети.

Складовими блоками механізму є такі: суб'єкти, об'єкт, процес управління фінансовою стійкістю банку, який включає такі елементи:

- а) методи управління (оцінка, планування, аналіз, контроль);
- б) інструменти управління.

Перший блок механізму охоплюватиме суб'єктів управління, тобто відповідальних осіб чи груп осіб, органів банківського регулювання, які уповноважені приймати управлінські рішення та вживати певні заходи щодо здійснення регулювання й контролю за всіма стадіями процесу управління фінансовою стійкістю банку.

Другий блок механізму вміщатиме об'єкт управління, яким є фінансова стійкість банку, що визначається через такі характеристики: 1) якість активів;

2) рівень капіталізації, платоспроможності й ліквідності; 3) якість зобов'язань; 4) рівень прибутковості;

б) якість управління активами й зобов'язаннями, капіталом, платоспроможністю, прибутковістю й ліквідністю; 7) рівень чутливості банку до різних ризиків і якість управління ними.

Третій блок механізму представлений процесом управління фінансовою стійкістю банку, він має специфічні особливості й на макроекономічному, і на мікроекономічному рівнях. Процес управління передбачатиме застосування певних методів, основними з яких є такі:

1. Планування – визначає необхідність постановки цілей, визначення тактики та стратегії досягнення головної мети.
2. Аналіз основних елементів, які визначають стійкий фінансовий стан.
3. Оцінку й регулювання фінансової стійкості банків. Напрями оцінки фінансової стійкості: по-перше, пряме регулювання й обов'язкова оцінка; по-друге, саморегулювання й самостійна (ініціативна) оцінка.
4. Контроль – перевірка відповідності одержаних результатів запланованим показникам, оптимальні значення цих показників сприяють підвищенню рівня фінансової стійкості комерційного банку.

Висновки. Належне функціонування організаційно-економічного механізму забезпечення ефективності діяльності банку через узгодження управлінських рішень і, відповідно, досягнення певних пропорцій між усіма його складовими компонентами забезпечить досягнення як стратегічних, так і тактичних фінансових цілей банку, сприятиме підвищенню рівня прибутковості, пониженню ризиків, контролю та підтриманню ліквідності і платоспроможності на достатньому рівні, що позитивно вплине на забезпечення фінансової стійкості й підвищення ефективності діяльності банку.

Література.

1. Антонюк Р.Р. Структура організаційно-економічного механізму забезпечення прибутковості підприємств // *Економічний простір*. – 2008. – № 20/2. – С. 176–182.
2. Бондаренко А.В. Інформація як складова організаційно-економічного механізму адаптації підприємства // *Науково-технічний збірник*. – 2008. – № 52. – С. 73–79.
3. Бондарчук Л.В. Формування показників ефективності функціонування організаційної структури управління підприємством // *Вісник Хмельницького національного університету*. – 2009. – № 5. – С. 138–141.
4. Довгань Л.С. Формування організаційно-економічного механізму ефективного управління підприємством / Л.С. Довгань, Г.О. Дукало // *Економіка України*. – 2011. – № 7. – С. 7–10.
5. Малицький А.А. Організаційно-економічний механізм управління підприємством: сутність та структура / А.А. Малицький // Рубрика «Соціум. Наука. Культура. Економіка». – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://intkonf.org>.
6. Пантелеєва Н.М. Організаційно-економічний механізм управління інноваціями банківської системи / Н.М. Пантелеєва // *Вісник Університету банківської справи Національного банку України*. – 2013 – № 1(16) – С. 122–127.
7. Петрук І.Р. Фінансова стратегія як передумова успішного функціонування та розвитку банку / І.Р. Петрук // *Вісник НУВГП університет водного господарства та природокористування* : збірник наукових праць. – Серія «Економіка». – Рівне : Вид-во НУВГП. – 2010. – Вип. 1(49). – С. 154–161.
8. Шараєвський Д.В. Методи оцінки ефективності діяльності банків / Д.В. Шараєвський // *Формування ринкових відносин в Україні*. – 2009. – № 9. – С. 17–22.

References.

1. Antoniuk, R.R. (2008), “The structure of the organizational and economic mechanism for ensuring the profitability of enterprises”, *Ekonomichnyj prostir*, vol. 20/2, pp. 176–182.
2. Bondarenko, A.V. (2008), “Information as a component of the organizational and economic mechanism of enterprise adaptation”, *Naukovo-tekhnichnyj zbirnyk*, vol. 52, pp. 73–79.
3. Bondarchuk, L.V. (2009), “Formation of performance indicators of the organizational structure of enterprise management”, *Visnyk Khmel'nyts'koho natsional'noho universytetu*, vol. 5, pp. 138–141.
4. Dovhan, L.E. (2011), “Formation of organizational and economic mechanism of effective enterprise management”, *Ekonomika Ukrainy*, vol. 7, pp. 7–10.
5. Malys'kyj, A.A. (2012), “Organizational and economic mechanism of enterprise management: essence and structure”, *Rubryka "Sotsium. Nauka. Kul'tura. Ekonomika"*, available at: <http://intkonf.org> (Accessed 10 July 2019).
6. Pantelieieva, N.M. (2013), “Organizational-economic mechanism of management of innovations of the banking system”, *Visnyk Universytetu bankivs'koi spravy Natsional'noho banku Ukrainy*, vol. 1(16), pp. 122–127.
7. Petruk, I.R. (2010), “Financial strategy as a prerequisite for the successful functioning and development of the bank”, *Visnyk NUVHP universytet vodnoho hospodarstva ta pryrodokorystuvannia : zbirnyk naukovykh prats'*. – Seriiia «Ekonomika», vol. 1(49), pp. 154–161.
8. Sharaiev's'kyj, D.V. (2009), “Methods of assessing the effectiveness of banks”, *Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini*, vol. 9, pp. 17–22.

Стаття надійшла до редакції 17.07.2019 р.